

Аҳолини рўйхатга олиш жараёнида картограмма хусусиятлари

Рўйхатга олиш учун ҳариталаш тенг майдондаги участка квадратларининг аниқ белгиланган жойлашуви билан панжара шаклида аҳолини уч ўлчамли кенглик билан бөг'лаш тизими сифатида тавсифланади. "Квадрат панжара", яшаш жойи жойлашган жой бу майдондаги панжара жойлашган нуқтага кенглик бөг'ланган шахсларнинг умумий сонини ўз ичига олади. Бундай агрегацияни амалга ошириш мумкин бўлмаган мамлакатларда аҳолининг картограммаси маъмурий-ҳудудий бўлинманинг энг кичик бирлигидан, ердан фойдаланиш ҳариталари, қурилган участкаларни аниқлаш ёки кадастр маълумотлари каби ёрдамчи маълумотлардан фойдаланиб ажратилиши мумкин.

Оддий аҳолини «панжара» орқали тақсимлашдан ташқари, худди шу тармоқ ўз иш жойидаги шахсларни тақсимлаш ёки мактаб, коллеж ёки университетни топиш учун ишлатилиши ҳам мумкин. Худди шу «панжара» уй хўжаликлари, оиласлар ва уй-жойларни тақсимлаш учун ҳам ишлатилиши мумкин. Трансчегараий функционалликни таъминлаш учун тармоқнинг ҳар бир квадратининг ҳажми 1 км² бўлиши керак. Мамлакатнинг миллий эҳтиёжларини қондириш учун бошқа ўлчамдаги қўшимча тармоқларни ҳам аниқлаш мумкин.

Рўйхатга олиш маълумотлари анъанавий равишда туманларга ёки аҳолини рўйхатга олиш материалларини ишлаб чиқиш учун маҳсус белгиланган маъмурий бўлиннишда тақдим этилади. Аҳолининг картограммалари бир қатор афзалликларга эга бўлган материалларни ишлаб чиқиш учун жуда фойдали қўшимча тизим ҳисобланади. Катакчалар бир хил ўлчамларга эга бўлиб, уларни майдон ва масофа (масалан, хизматларнинг мавжудлиги) билан таққослаш учун муқаммал ҳисобланади. «Панжаралар» вақт оралиғида ўзгармас бўлиб, маъмурий-ҳудудий бўлиннишдаги ўзгаришларга боғлиқ эмас. Бундан ташқари, тармоқлар бошқа илмий маълумотлар билан муаммосиз бирлашади (масалан, иқлим маълумотлари). Квадрат «панжаралар» мослашувчан бўлиб, улар муайян мақсадли тадқиқот майдонига жавоб берадиган ҳудудларни шакллантириш учун бирлаштирилиши ҳам мумкин. Грид тизимлари квадрат катталиги жиҳатидан иерархик тартибда қурилиши мумкин, бу эса, маҳаллий даражадан бошлаб глобал даражада якунланадиган турли соҳаларни аниқлашга имкон беради.

Рўйхатга олиш нуқтаи назаридан, тармоқлар халқаро ва трансчегараивий контекстда жуда кучли фазовий таҳлил воситаси эканлигини таъкидлаш мухимдир. Чунки, улар мамлакатга қараган бўлиб, ҳудудлар ҳажмларидағи фарқлар таъсир қилмайди. Шу билан бирга, тармоқ статистикаси аҳолининг кам таъминланган жойларида ёки маълумотларнинг танланган манбадан олинган тақдирда, маълумотларнинг махфийлиги ёки аҳамияти ҳақида ташвиш туғдириши мумкин. Шундан келиб чиқсан ҳолда, тармоқ статистикасини ишлаб чиқиш учун саволларни танлашда эҳтиёт бўлиш керак ва барча ҳолатларда қабул қилинган қарор маълумотларни муҳофаза қилиш талаблари ва батафсил ва мослашувчан статистикага бўлган талаблар ўртасида мосланган бўлиши керак.

Ж.Мадрахимов

Ўзбекистон тумани Статистика бўлими бошлиғи